

Dla Pani  
Prof. Krystyny Chmiel

PROGRAM HODOWLI KONI RASY  
CZYSŁEJ KRWI ARABSKIEJ

Opracował Zespół ds. Hodowli  
Polskiego Związku Hodowców Koni Arabskich:

1. Izabella Pawełec-Zawadzka  
(Specjalista w Redakcji PASB)
2. Prof.dr hab. Marian Budzyński  
(Akademia Rolnicza w Lublinie)
3. Prof. Krystyna Chmiel  
(Akademia Rolnicza w Lublinie, Oddział w Zamościu)

Warszawa, grudzień 2001

## **PROGRAM HODOWLI KONI RASY CZYSZEJ KRWI ARABSKIEJ**

### **I. Wstęp**

Hodowla koni rasy czystej krwi arabskiej jest prowadzona na Ziemiach Polskich od wielu wieków. Specyficzne kompleksowe czynniki biotopu naszego kraju spowodowały wytworzenie unikalnej wartości rasy koni znanych na świecie jako polski koń czystej krwi arabskiej. Jednocześnie należy podkreślić znamienny fakt, że rasa polskich koni czystej krwi arabskiej została tworzona w wyniku wielowiekowej, twórczej pracy hodowców i stanowi bezcenną wartość polskiej kultury materialnej, stąd też koniecznym jest prowadzenie kompleksowej pracy zootechnicznej nad zachowaniem tej rasy oraz dalszego doskonalenia cech użytkowych.

Aktualny trzon hodowli, w postaci najczęściej kłaczy stadnych zlokalizowany jest w stadninach AWRSP oraz częściowo w hodowli prywatnej. Konie te prezentują najwyższy światowy poziom i dzięki sławie jaką zdobyły polskie araby, hodowla ich przynosi pokaźne zyski i stanowi pokoją specjalność ekspertową. Stąd też posiadanym w kraju materiałem hodowlanym tej rasy stanowi populację o unikalnej wartości na skalę światową i powinien być uznany za dobro narodowe. Koniecznym jest więc utrzymanie elitarnego stada w ilości potrzebnej do kontynuowania hodowli, przy zachowaniu wsparcia finansowego Państwa w wysokości niezbędnej do racjonalizacji tej hodowli.

Działając do zachowania dotychczasowego typu polskiego konia arabskiego powinno się nadal doskonalić cechy urody, suchości i jakości tkanek, wytrzymałości, prowadzić selekcję na działalności wyścigową w wybranych rodach i liniach hodowlanych. W związku z małą populacją szczególnie uwagę należy zwrócić na niedopuszczenie do zimbrederowania stada podstawowego, a także rozważyć problem, czy rasa polskich koni czystej krwi arabskiej ze względu na specyfikę genealogiczną nie powinna być objęta programem hodowli ras zachowawczych, ponieważ w oparciu o Konwencję o Różnorodności Biologicznej a także Program FAO dla Zachowania Zasobów Genetycznych Zwierząt Gospodarskich dokonuje się kwalifikacji ras traktując jako zagrożenie wyginięciem populację liczącą ponizej 1000 osobników zenskich mających przydatność rozплодową.

## 2. Rys historyczny.

Jakkolwiek pochodzenie koni rasy czystej krwi arabskiej po dziś dzień pozostaje osnute tajemnicą (Pruski, 1960) za początek jej powstania uważa się VII wiek n.e. i łączy z pojawieniem się proroka Mahometa, rozwojem islamu oraz rosnącej potęgi i ekspansji świata arabskiego. Wskazania proroka, potrzeby wojenne i specyficzne warunki klimatyczne i środowiskowe Arabii stworzyły konia charakteryzującego się wyjątkowymi cechami użytkowymi - ogólną wytrzymałością i odpornością, innymi wymaganiem paszowymi, szybkością, suchością tkanki, szczególną zdolnością dziedziczenia i przekazywania cech na potomstwo jak też urodą i łapodnym charakterem. Już w Średniowieczu, Krzyżowcy i mieszkańcy półwyspu Iberyjskiego zetknęli się z koniem dosiadany m przez Saracenów i docenili jego walory. Podobnie do krajów Europy Wschodniej jak Polska, utrzymującą bliskie kontakty handlowe z krajami Orientu, a w późniejszym okresie XV - XVII w. w wyniku licznych wojen i rozejmów trafiały konie arabskie wysokiej wartości. Ceniono je ogromnie i używano z wielkim powodzeniem jako amelioratorów do uszlachetniania miejscowych ras i typów koni. Zro�a swiadecza ze w królewskiej stadninie Zygmunta Augusta w Kryszynie z wielkim znamieniem i w czystości krwi hodowane konie arabskie wielkie urodы. Polacy rozmilowani w koniach i potrzebie wojennej cenili wysoko konie pochodzące z Arabii toteż z chwilą ustania wojen z Turcją polscy magnaci, właściciele wielkostadnych hodowli zaczęli organizować wyprawy na Bliski Wschód w poszukiwaniu najcenniejszego materiału u samych źródeł. Do najstarszych i najsłynniejszych stadnin hodujących konie arabskie w tym okresie zaliczyć należy: powstałą w 1596 roku sławicką stadninę księcia Sanguszka w Chrestowcu z której wywodzą się stadniny w Gianniskach (1835) i w Antoninach (1883); założoną w 1778 roku stadninę hr. Branickich w Szamotułach, której dla poczatek stadninem białoerczkiewskim w Uzinie i Janiszowcu oraz powstałą w 1791 r. stadninę hr. Dzieduszyckich w Jarczowcach. Wielką za艣ługą tej stadniny jest sprowadzenie przez wybitnego hodowca hr. Juliusza Dzieduszyckiego z Arabii w 1848 roku trzech bezebennych klaczy: Gazelli, Mlechy i Salary, założyciełek cennych, czynnych do dziś linii żeńskich. Konie czystej krwi pochodzące z tych stadnin były znane w całej Europie, zajmowały pierwsze miejsca na wystawach i były zakupywanie jako materiał hodowlany za granicę. Do historii przeszły rządowe zakupy materiału zarodowego w latach 1908 - 12 do Hiszpanii, gdzie słynne ejery Van Dyek i Ursus stworzyły podwaliny obecnej hiszpańskiej hodowli koni arabskiego a linie żeńskie importowanych klaczy są czynne do dziś, oraz do Turcji, do powstającej stadniny Sułtana Aziza. Najsłynniejszym jednakże zakupem było zakupienie przez angielskiego hodowca ze stada hr. Potočkich w Antoninach legendarnego Skowronka, który odkupiony przez znaną w Anglii stadninę Crabbet

Park Lady Wentworth wywarł tak wielki wpływ na angielską i światową hodowlę, że mało jest koni dzisiaj na świecie w których żyłach nie pływałaby krew tego fenomenalnego reproduktora. Wiek XIX charakteryzował się ogromnym rozwojem i rozwitkiem hodowli koni czystej krwi arabskiej w Polsce. Rewolucja październikowa i I wojna światowa spowodowały ogromne zniszczenie w kraju ogólnego pogłowia koni czystej krwi. Przestały istnieć stadniny o największym znaczeniu: Sławuta, Białocerkiew i Antoniny. W celu odbudowy hodowli koni czystej krwi arabskiej po I wojnie władze odrodzonego Państwa Polskiego w oparciu o uratowany w kraju i importowany ze słynnych stadniń w Babolnie i Radowcach materiał hodowlany podjęły decyzję utworzenia w Państwowej Stadninie w Janowie Podlaskim działu hodowli koni czystej krwi arabskiej. W okresie międzywojennym podjęto również wiele innych przełomowych dla hodowli konia arabskiego w Polsce działań: w roku 1926 założono Towarzystwo Hodowli Konia Arabskiego, opracowano i rozpoczęto wydawanie Polskiej Księgi Stadnej Konia Arabskiego Czystej Krwi oraz zapoczątkowano wyścigi dla koni arabskich oraz eksport. Działania te doprowadziły w bardzo szybkim czasie do ponownego rozkwitu tej hodowli, którego dowodem była sprzedaż pierwszej partii koni już w 1924 r. (do Czechosłowacji). Do ważniejszych sprzedaży eksportowych należy założyć transakcję zawartą z Niemcami w 1936 r. (4 ogiery arabskie z których og. Fetysz zajął boks ogierem czolowego w Trakenach) oraz sprzedaż do USA w 1937 roku 6 klaczy i w 1938 - 2 ogierów i 8 klaczy. Stan klaczy czystej krwi w 1939 r. wynosił 115 (PASB). Powstało w tym okresie wiele stadniń prywatnych, a szereg cennych linii z nich się wywodzicych, które udało się uratować z II wojny światowej funkcjonuje do dnia dzisiejszego. Stadniny które odegrały obok Państwowej Stadniny w Janowie Podlaskim istotną rolę w międzywojennej hodowli to m.in. m.in. stadniny w Giuniiskach, Pełkiniach, Kraśnicy, Ujezdzie, Broneciech. Fundamentalnym krokiem na drodze postępu polskiej hodowli była ostatnia w Europie ekspedycja po konie do Arabii zorganizowana przez księcia Romana Sanguszko z Giuniiski, w wyniku której kierownik tej stadniny p. Bohdan Ziętarski sprowadził 5 klaczy i 4 ogiery z których Kuhailan Haifi orar. i Kuhailan Afas orar. odegrali fundamentalną rolę w polskiej hodowli. Urodzony w Janowie Podlaskim syn Kuhailana Haifi - Ofir wraz z czterema synami: Witraz, Witez H, Wyrwidąb i Wielki Szlem wyhodowanymi w Państwowej Stadzinie w Janowie Podlaskim rozsławili imię polskiej hodowli na całym świecie.

II wojna światowa ponownie spowodowała niewyobrażalne straty w hodowli koni czystej krwi w Polsce; w tym okresie zaginęły 113 klaczki. Dzięki niezwykłej ofiarności i poświęceniu ludzi związanych z ta hodowlą udało się uratować część materiału hodowlanego. Cenne janowskie stado niemal w całości zostało zrabowane przez armię Czerwoną do Związku Radzieckiego, gdzie stało się

fundamentem Państwowej Stadniny w Tiersku na Kaukazie. Odbudowane z cudem uratowanej młodzieży, następnie ewakuowane w 1944 roku z niemieckich władz okupacyjnych w głąb Niemiec pod kierownictwem późniejszego wieloletniego Dyrektora Stadniny inż. Andrzeja Krzyształowicza niemal w całości powróciły do kraju. Z pogromu wojennego uratowano 59 klaczy czystej krwi, które zgrupowano w trzech stadninach: Albigowa, Nowy Dwór i Klemensów (Michałów). Pogłowie klaczy czystej krwi stopniowo wzrastało osiągając w 1952 r. 103 sztuki. W ramach zmian organizacyjnych w 1953 r. przeniesiono stadnię Klemensów-Michałów do Michałowa, a do Janowa Podlaskiego po odbudowie ze zniszczeń wojennych w latach 1960 - 1961 stadniny Nowy Dwór i Albigowa.

Zgodnie z ówczesną polityką hodowlaną państwa w pierwszych latach po II wojnie światowej używano reproduktorów czystej krwi arabskiej w hodowli terenowej. Kierunek ten zmierzający do przekształcenia modelu konia arabskiego dla potrzeb doskonalenia ras koni pospieszno-roboczych został po jakimś czasie zaniechany. Zmniejszono więc w r. 1962 pogłowie klaczy do 89 sztuk. Rozwijający się korzystnie od 1960 r. eksport potwierdził słuszność zachowania i rozwijania tej populacji i spowodował stopniowy wzrost ilości klaczy w istniejących dwóch stadninach państwowych, a następnie założenie nowych: w Kurozwękach (1973) i stadniny koni czystej krwi arabskiej przy Państwowym Stadzie Ogierów w Białce (1981). W ramach programu restrukturyzacji i prywatyzacji Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa stadniny państwowe na początku lat 90 tych zostały przekształcone w jednoosobowe Spółki AWRSP a w roku 1998 likwidowano Stadnię Konia w Kurozwękach. 20 klaczy elitarnych z likwidowanego stada kurozwęckiego wcielonych zostało do SK Białka dla uzupełnienia niezbyt licznego stanu. Aktualnie, w zasobie AWRSP funkcjonują trzy stadniny koni czystej krwi arabskiej: Białka, Janów Podlaski i Michałów, które zgodnie z polityką Państwa ochrony zasobów genetycznych nie będą sprywatyzowane. Działają one w oparciu o dotychczasowy perspektywiczny krajowy program hodowli Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jak również realizują programy hodowlane doskonalenia ras AWRSP. Stan klaczy - matek stada podstawowego w tych trzech stadninach określony jest następująco: Białka - 45, Janów Podlaski - 65, Michałów - 90. Konsekwentnie realizowany program hodowlany, kierowany i przemyślany dobrze, / ostre zasady selekcji, racjonalny wychów, obligatoryjna próba działalności na Fierze / Wyścigowym jak też właściwa polityka proekspertowa i promocyjna zaowocowała uzyskaniem przez państwowe stadniny produktu najwyższej jakości konia arabskiego poszukiwanego przez hodowców na całym świecie. Tak jak w przeszłości tak od czasu II wojny światowej polska hodowla znajduje się czołówce światowej i odgrywa rolę dominującą. Świadeżą o tym sukcesy polskich koni, wychowanków stadniń w Michałowie, Janowie, Kurozwękach i Białce na międzynarodowych konkursach, wystawach i pokazach hodowlanych, liczne

czampionaty krajowe, Europy i Świata) oraz na torach wyścigowych Europy, Ameryki i Zjednoczonych Emiratów Arabskich, gdzie konie wywodzące się z polskich linii należą do najszybszych. Ceny płacone za polskie konie należą do najwyższych na świecie, nie słabnie zainteresowanie doroczną aukcją na elitarne materiał zarodowy w Studnińcu Koni w Janowie Podlaskim a o dzierżawę polskich czołowych ogierów zabiegają najsłynniejsze w świecie studniny. Do reproduktorów, które wywarły znaczący wpływ na światową hodowlę w ostatnim 50-letniu należą w pierwszym rzędzie ogiery: w USA – LOTNIK, WITEŻ II (Janów Podlaski), BASK (Albigowa), syn Witraża, który jak twierdzą sami Amerykanie stworzył w Stanach Zjednoczonych nowy standard rasy, ARAMIS (Michałów), EL PASO (Janów Podlaski), w Europie – WYRWIDĄB (Wind) i TOWARZYSZ PANCERNY (Halef) hod. Janów Podlaski – w Niemczech, POHANIEC i DARDIR (Michałów) – w Szwecji, ARAX (Michałów) – w Rosji i wiele innych. Również polskie linie żeńskie poprzez matki ogierów są szeroko reprezentowane na wszystkich kontynentach.

W wyniku zmian politycznych i ustrojowych w Polsce z poziomkiem lat 90-tych zaczęły rosnąć zainteresowanie osób prywatnych hodowlą konia arabskiego. Istniejąca do tej pory niewielka hodowla prywatna zaczęła się spontanicznie rozwijać. Rosnąc zaczęło zapotrzebowanie na materiał hodowlany i wiedzę pomocną przy prowadzeniu hodowli. Ważną rolę w prowadzeniu szkolenia, doradztwa i promocji winny spełniać powstałe w latach 90-tych organizacje i stowarzyszenia hodowców. Źródłem założycielskiego materiału zarodowego dla rozwijającej się prywatnej hodowli są studniny AWRSP, które udostępniają prywatnym hodowcom czołowe reproduktory po preferencyjnych cenach stanów (od 90 do 50 % taniej w stosunku do cen rynkowych, ogólnosłowiatowych) przyjmując do stanówki klucze na miejscu w studnińcu lub w formie transportowanego nasienia świeżego bądź chłodzonego, jak również opęi dzierżawnej ogierów. Fakt zakupu przez coraz liczniejszych hodowców kluczy o bardzo wysokiej i wybitnej wartości hodowlanej i kojarzenie ich z najczęściej wybranymi reproduktorami rokuje nadzieję na szybki wzrost poziomu hodowli prywatnej. Na dzień 1 stycznia 2001 roku Polska Księga Studni Koni Arabskich Czystej Krwi zarejestrowała 347 żrebiąt i 616 kluczy, w tym 248 w studnińach AWRSP i 368 w hodowli prywatnej.

### 3. Definicja rasy

W obrębie rasy próbowało wyodrębnić szereg typów (Raswan, 1936; Skorkowski, 1960) uwarunkowanych dziedzicznie. Definicje tych typów nie są ujednolicone (Pruski, 1983).

Teorie te znalazły zwolenników jak i przeciwników w latach trzydziestych. Materiał hodowlany w okresie międzywojennym klasyfikując go pod względem typologicznym według powyższych teorii, w większości wypadków przynależał do dwóch typów:

- Kuhailan – wzrostu nieduzego i średniego, mocnej prawidłowej budowy, szlachetny, najczęściej masę gniadą.
- Saklawi – wzrostu średniego i wyżej, wybitna uroda, lejszej budowy niż poprzedni, najczęściej masę siwą.

W latach trzydziestych sprowadzono z Francji do studniły w Guinniskach materiał hodowlany w typie munighi charakteryzujący się wzrostem wyżej średniego, wysokonośnością, uzdolnieniami wyselecyjnymi, najczęściej mięśnią kasztanową. Konie te znacznie różniące się mniejszą szlachetnością i standardem od koni czystej krwi hodowanych w Polsce, zostały niemal całkowicie wyeliminowane.

Współcześnie hodowane w Polsce konie czystej krwi reprezentują typ kuhailan, saklawi lub kuhailan-saklawi, łączący dodatnio cechy obu poprzednich. W wyniku 50-letniej pracy hodowlanej w okresie po II wojnie światowej uzyskano konie bardziej typowe i o większej urodzie w stosunku do materiału wyjściowego. Współczesny koń czystej krwi reprezentuje charakterystyczny dla siebie typ uznany przez hodowców całego świata.

Konie te cechuje wyraźnie zaznaczony typ rasowy (bukiet), prawidłowa budowa połączona z odpowiednim kalibrem, sucha urodziwa głowa o wyraźnym oku, osadzona na długiej, szlachetnej szyi, efektowny ruch szczególnie w stopie i kleszczu, łagodny charakter oraz zdrowie i wytrzymałość. Te dwie ostatnie cechy zauważają one próbom wyselecyjnym, którym są systematycznie poddawane od pokoleń. Importerzy koni polskich czystej krwi podkreślają dużą wartość hodowlana tych koni będąca efektem ich homozygotyczności, która to cecha przewyższają konie hodowane w innych krajach.

#### 4. Charakterystyka krajowego materiału hodowlanego

### Linic meskis.

Po II wojnie światowej jakkolwiek polska hodowla dysponowała 14 liniami męskimi, zostały użyte ogiery tylko z 10 linii, z których 5 pozostawiło kontynuatorów. W okresie późniejszym sprowadzono z Tierska 2 ogiery z rodu Ibrahim orar. - Skowronek (og.Nabor, imp. 1926 i Negatiw, imp. 1962) i z egipskiego rodu Saklawi I (og.Palas, imp.1973). W ostatnim czasie dzięki współpracy Stadniny Koni w Janowie Podlaskim z węgierską Państwową Stadnina Babolna i wyłoniu przez Stadnинę w Janowie kilku kłaczy do staniówki do tierskiej hodowli, ogiera Visbadeu (RU) odzyskano rod Kuhailana Adjuze orar. Dla wzmacnienia rodów Bairactara orar., Saklawi I, Krzyzyka, Kuhailan Afasa orar., Ibrahima orar. i Ilderima orar. wydzierżawiono następujące ogiery: z rodu Bairactara orar. ogiery: Tallin (RU) (1978), z Rosji, z gniazda odgałęzienia wyhodowanego w Stadnинie Koni Michałów ogiera Arax, sprzedanego uprzednio do Tierska; następnie dla podtrzymywania swego odgałęzienia tego rodu poprzez og.Czarny - czysto polskiego pochodzenia og. Pentagon (DE) z Niemiec jak też sprzedanego wcześniej do Niemiec, janowskiej hodowli ogiera Pasat z egipskiego rodu Saklawi I - ogiera Sinius(DE), czysto egipskiego pochodzenia z dobrej linii żeńskiej i z rodu Krzyzyka orar. - dla poprawienia predyspozycji wyścigowych wybranych rodzin w SK Michałów, sprzedanego uprzednio do USA i dzielnego ogiera Piechur po Banat; oraz z rodu Kuhailan Afasa orar. - w rumackich imowach hodowlanej z brytyjskim nabywcą, wyhodowanego w Janowie, Młodzieżowego Championa Polski 1988, Championa międzynarodowych pokazów w Szwecji i Wielkiej Brytanii - ogiera Pilot po Jawor; z rodu Ibrahima orar. dla odbudowy linii odgałęzienia rodu poprzez og.Nabor - niemieckiej hodowli, czysto polskiego pochodzenia, ogiera Gadir(DE), wnuka, urodzonego w Michałowie, trzykrotnego Vice Championa USA, ogiera Dardir oraz zakupiono w USA rodzonego brata Dardira - urodzonego w Stanach Zjedn. og.Grandort (US), zas z rodu Ilderima orar. hodowli szwedzkiej, czysto polskiego pochodzenia - ogiera Primo syna cenionego ogiera Empano, który nie zostawił w Polsce kontynuatora. W ciągu ostatnich 8 lat sprowadzono również mrożone nasienie ogierów: Samudi El Shaklan(US) hodowli amerykańskiej z rodu Saklawi I ale wprowadzanego równocześnie obec w polskiej hodowli cenne linie hiszpańskie, i og.Samisheik (US), wybitnego sprintera wyścigowego również hodowli amerykańskiej, czysto polskiego pochodzenia, z rodu Kuhailan Haifi orar. poprzez Wielkiego Szlema Czortę - Sambora, wnoszącego najlepsze polskie linie wyścigowe dla wzmacnienia działu wyścigowego polskiej hodowli. Obecnie polska hodowla dysponuje 8 rodami:

Znaczenie poszczególnych rodów dla krajowej hodowli i ich kontynuacja poprzez wyselekcjonowane najlepsze ogiery hodowli stadnin skarbu państwa wykorzystane zarówno dla celów programów hodowlanych stadnin jak i w hodowli prywatnej przedstawia się następująco:

Największą rolę odegrał ród importowanego w 1931 roku do Gumińsk ogiera **Kuhailan Haifi or.ar.**, przede wszystkim poprzez jego 2 wnuków synów ogiera Ofir:

1. Wielki Szlem (1938), 219-11-81<sup>1</sup>. Z jego 5 synów użytych w krajowych stadninach najlepszym okazał się Czort (1949), 98-15-27, którego z kolei najcenniejszym synem był El Paso (1967), 121-8-38 Champion USA sprzedany tamże za 1 mln dolarów. Następca El Paso w hodowli polskiej zostały ogiery Europejczyk, zwycięzca Derby, nie pobity na TW, Champion Polski, wydzierzawiony a następnie sprzedany do USA i pozostawiony w Polsce Etogram, Champion Polski 1994 oraz Champion Szwecji i Międzynarodowy Champion Skandynawii. Obecnie ród ten reprezentują gniadej maści synowie Europejczyka ogiery Album i Wezuwiusz, wspomniany już sivi Etogram i jego syn Eufin.
2. Witraz (1938), 178-14-28, dał kapitalnego Baska sprzedanego do USA, gdzie został Championem i ojcem championów. Z czterech synów Witraza użytych w hodowli krajowej najbardziej wyróżnił się Celebes (1949), 144-16-44. Sześciu synów Celebesa było reproduktorami w kraju, z nich na uwagę zasługując niestety przedwcześnie padły Etap (1971), 50-5-13 - ojciec używanego Setu (1977), Vice Championa Polski 1982, sprzedanego do Francji oraz Poloneza(1980), wąsko użytego, sprzedanego do Brazylii gdzie uzyskał tytuł Championa kraju.
- Aloes (1973), 104-1-11 Champion Polski, sprzedany do USA, ojciec dobrego ale użytego na małej skali Fanatyka (1978), który nie zostawił następcy.
- Algomej (1973), 33-2-8 Vice Champion Polski, zostawił dobrze córki i użytego oszczędnie w SK Kurozwieki og.Brokat, sprzedanego do USA, który następnie nie zostawił.

Dla wzmacnienia tego bardzo cennego dla nas rodu wydzierzawiono ze Szwecji ogiera Alcazar (1979) syna Championa Szwecji i USA og.Aladdin (1975), wnuka Witraza którego najlepszy syn El Bak użyty został w SK Białka i szerzej w hodowli prywatnej, obecnie stanowi własność hodowcy prywatnego, następnie był wydzierzawiony na 2 lata przez SK Michałowi amerykańskiej hodowli ogier Monogramm (USA), wnuk sławnego Baska wywodzący się z cennej polskiej rodziny klaczy Mammona zrabowanej w 1939 roku do Tierska. Ogier Monogramm zostawił w Polsce kapitalne potomstwo zarówno klaczek jak i ogiery, zdobywających licznych mistrzostw międzynarodowych, Europy i Świata. Obecnie linie

Witraż poprzez og. Monogram reprezentują cztery ogierzy: Ekster - trójkoronowany zwycięzca Pucharu Narodów, Championatu Europy i Świata, Konf. Europej 2000 (dzierżawiony przez 2 sezony do Belgii) i Ganges - Champion Polski i Vice Champion Pucharu Narodów 2001, Furia - Champion Szwecji 2000, użyty w ramach dzierżawy również w prywatnej hodowli Fernando oraz również wykorzystany w prywatnej hodowli i pozytywnie sprawdzony og. Impres. Obecnie ród ten reprezentuje 10 ogierów.

Ród ten cechuje się wyjątkowymi cechami kuhailańskimi: wysokimi walorami użytkowymi pod siodłem zarówno na wyścigach jak i w innych dyscyplinach jeździeckich, doskonałym ruchem, mocną, harmonijną i poprawną budową, długowiecznością, chętnie wykorzystywane jako dolew krwi do ras koni anglo-arabskich i szlachetnej półkrwi.

Ród ogiera **Ibrahim or.ar** importowanego w 1907r. do Sławyły reprezentuje typ saklawi i poprzez swojego syna og. Skowronek (1909) jest jednym z najliczniej reprezentowanych rodów na świecie.

Jak uprzednio wspomniano do Polski ród ten powrócił w 1926r. poprzez import og. Nabor (1950); w 1962r. sprowadzono również jego ojca - og. Negatyw (1945). Nabor (81-13-25) został w 1963r. sprzedany do USA za rekordową wówczas cenę 16 000 \$.

W krajowych studniach użyto 2 jego synów bez istotnych rezultatów, jednak szereg jego synów i córek eksportowanych z Polski zdobyło championaty w USA i Kanadzie i odegrało istotną rolę w hodowli tych krajów.

Ród Ibrahima przedłużył Negatyw (171-19-54). Z jego trzech synów użytych w Polsce najbardziej odznaczył się Bandos (1981), 218-14-66/syn znanej klaczy Bandoli. Bandos został sprzedany w 1982 r. do USA za 608 tys. \$; do hodowli użyto jego 6 synów z których wyróżniły się cztery: Eukaliptus (1974) - Champion Polski 1979, Pepton (1977) - zwycięzca Nagrody Porównawczej i ojciec zwycięzcom z dwukrotnym V-ce Champion Polski (1983 i 84) oraz przedwcześnie padły Eternit (1976), 44-0-17 i Pers (1982)-34-2-19. Obejmie ród ten reprezentuje 8 ogierów: trzech synów Eukaliptusa - Harbin, Ekwipunek i Grafik (wśród nich dzierżawy w Belgii), Ecaho i Perluk po Pepton oraz trzech synów Persa: Unior obejmie własności prywatnej, Ostragon i Entyk. Użyty został również na niewielką skalę w SK Kurozwęki ogier Nimb po Eukaliptus, zakupiony następnie do PSO. Budka został wyeksportowany do Wielkiej Brytanii. Dzierżawione przez polskich prywatnych hodowców to ogierzy: Harbin, Ekwipunek, Perluk i Entyk.

Cechą tego rodu w typie Saklawi i Kuhailan- Saklawi jest duża uroda, piękno kształtu i elegancja: są to konie późno dojrzewające o pozostawiającym do życzenia pewnym braku suchości tkanki ale też nie pozbawione działalności wyścigowej.

C. ob. Ulo  
M. K. C. H. P. E.

Ród ogiera **Kuhailan Afas or.ar.**, importowanego w 1931 r. do Gumińsk, był kontynuowany przez jego syna og. Bad Afas (1940), 47-2-7. Rozgłos ten urodowi nadał wnuk Bad Afasa - og. Comet (1953), 101-26-36 - ojciec doskonałych klaczy, matek ogierów. Z 5 synów Cometa użytych w kraju niestety żaden nie potrafił przedłużyć rodu i w związku z tym wydzierżawiono ze Szwecji jego wnuka, syna wyhodowanego w Michałowie og.Pohaniec - og. Probat (1978), który okazał się fenomenalnym reproduktorem, dając szereg b. dobrych ogierów, w tym użyte w Polsce: og. Gil (1981), ojciec niepobitej na TW, trójkoronowanej zwyciężczyni Derby, Oaks i Nagr.Porównawczej klaczy Sarmadja, obecnie w Szwecji; og.Eunilo (1981) wyeksportowanego do USA, ojca używanego w państwowych stadninach a następnie sprzedanego w rece prywatne ogiera Egon; og. Despekt (1981) dzierżawiony do USA, obecnie we Francji; - og. Fawor (1981), w 1983r. zdobywca tytułu Młodzieżowego Championa Polski (Ludk), Europy i Świata jak też Championa Polski w r.1990, dzierżawiony do USA, w Polsce ceniony i szeroko używany; - Wermut(1982) champion reproduktorów - ojciec koni - wyścigowych, wyeksportowany do Szwecji; - og. Alegro(1983), wyeksportowany do Holandii; Aleppo(1983), zakupiony przez Państwową Stadnię w Topoleczankach na Słowacji; Borysław (1983) wybitnie dzielny na TW, zakupiony przez Państwowe Stado Ogierów Białka; Złotogłów(1987) - podczas dzierżawy do Włoch - champion pokazów krajowych, obecnie własność polskiego hodowcy prywatnego i wreszcie wybitny wyścigowiec ogier Pamir, zwycięzca Nagr.Derby i Porównawczej, Champion Polski i Champion Pucharu Świata w 1993 r., ojciec Derbistów Geparda i Batyskała - Championa Polski 1996, po użyciu w polskiej hodowli zakupionego przez Ministerstwo Rolnictwa Turcji dla Stadniny Państwowych. Ogier Pamir został w r.2000 sprzedany do Brazylii. Znacząca rola w hodowli rosyjskiej odegrał sprzedany do Państwowej Stadniny w Tiersku og.Gwizd(1981), obecnie w Holandii jak też we Francji i Włoszech wyeksportowany do Francji dwukrotnu Champion Świata i Europy ogier Pimiet. Ród ten reprezentowany jest obecnie w polskiej hodowli przez 8 ogierów wymienionych wyżej synów Probata, ogiery: Fawor, Borysław i Złotogłów, dwóch synów Alegro - Vice-Championów Polski: Eurola i Angora, syna Fawora - og.Borek, Championa Wyścigowego 1990 i 1991, zwycięzce czterech imprez pozagrupowych, obecnie własność hodowcy prywatnego i - dzielnego M.Rahmanina po Aleppo, działającego w prywatnej hodowli i ostatnio zakwalifikowanego do hodowli og.Piber po Pamir. Użycie szeroko w ciągu dwóch sezonów sprowadzonego z Wielkiej Brytanii, syna Fawora bardzo dobrego og.Pilot ma pewno utrzymać pozycję tego rodu w polskiej hodowli. W dzierżawieniu u prywatnych hodowców przebywało 7 ogierów: Fawor, Borysław, Złotogłów, Eurol, Angor, Borek i Egon.

Z rodu tego wywodzi się szereg wybitnych ogierów i klaczy, które odegrały znaczącą rolę w polskiej i światowej hodowli, jego przedstawiciele odznaczają się zarówno wyjątkowymi predyspozycjami wyścigowymi (pływ sprowadzonych przed II wojną światową koni francuskich) jak i dzięki silnemu wpływowi saklawiańskich przodków cieszą się uznaniem na pokazach. Dobrze łączą się z innymi liniami i rodami.

Ród ogiera **Krzyżk. or.ar.** imp.1876, jest najstarszym polskim rodem. Został przedłużony przez og. Trypolis (1937), 198-9-20. Z jego trzech synów użytych w kraju najbardziej zasłużył się Faher (1953), 48-5-12. Dał on również trzech synów użytych w hodowli, z których kontynuatorem rodu okazał się El Azrak (1960), 61-6-13. Z jego 2 synów działających w krajowych studniach wyjątkiem okazał się Banat (1967), 7163-5-24 syn wspomnianej uprzednio Bandoli, Champion Wil. Brytanii w 1977r. sprzedany w wieku 17 lat do USA. Używani w polskiej hodowli synowie Banata - to ogieri: Czako (1979), wyeksporowany do Niemiec szeroko wykorzystany w Polsce po powrocie z dzierżawy w USA ogier Arbil (1981), Armaniak (1979), dzierżawiony do Tierska i do Francji - użyty wąsko w Studniu Koni Kurozwieki a następnie w hodowli prywatnej; obecnie jest własnością prywatnego hodowcy: og.Gabar (1982); dzierżawiony do Francji, Champion międzynarodowych pokazów, używany również w dzierżawie w hodowli prywatnej; oraz wydzierżawiony z USA wspomniany wyżej Piechur. Również ten ostatni nie zostawił w Polsce następcy, dał za to w SK Michałów stawkę bardzo dobrych kalibrowych i w ramach świetnie się rosnących córek. Obecnie w polskiej hodowli używane są cztery ogieri z tego rodu: Arbil i jego dwóch synów: Wachlarz i Wiek oraz stanowiący własność hodowcy prywatnego Cyprys po Czako, Champion Pokazu koni hodowli prywatnej.

Wśród przedstawicieli tego rodu dominuje typ Kuhailan, ojczyzny z niego się wywodzące daty szereg zasłużonych klaczy matek wybitnych reproduktorów (Ofir, Comet, Celebes). Ród nie łatwy do utrzymania, trudno dochować się wybitnego ogiera, konie z niego się wywodzące charakteryzują dużą dzielnością ale i pobudliwym temperamentem. Wymaga wytrwałej pracy hodowlanej.

Ród og. **Ilderim orar.**, importowanego w 1960r. Ród ten przedłużył og. Miecznik (1931), 44-3-10. Z jego trzech synów, użytych w hodowli najcenniejszy okazał się og. Aquino (1951), 47-6-13. Trzech synów Aquinora używano w krajowych studniach, z których:

- Elif (1963) 319-3 171, żaden z jego synów nie przedłużył brodu.

- Tripyk (1969), 36-2-14% wyeksportowany do Szwecji. Jego syn og. Parys (1974), Champion Polski 1984 i Champion Świata 1988 nie został następcą, również sprzedany do Szwecji.
- Eleuzis (1962), 15-5-4% sprzedany do USA. Obydwaj jego synowie zasłużyli się dla krajowej hodowli:
  - a) Engano (1970), 20-2-5%, sprzedany do Szwecji, w Polsce dał 2 synów użytych w hodowli ponieważ nie zostałili następców - sprowadzono ze Szwecji jego syna Primo.
  - b) Partner (1970), 28-0-4-18% Vice Champion Polski 1979, Vice Champion Europy 1984, wydzierżawiony na 3 lata do Szwecji. Dwaj synowie przedłużyli ten cenny saklawiański rod:
    - og. Penitent (1972), Champion Polski i Europy 1985, wyeksportowany do USA dał polskiej hodowli znakomitego ogiera Eldon 1985 (również Champion Polski i Europy 1992 (dzierżawnego, także studnińce prywatnego).
    - og. Pesal (1991), Młodzieżowy Vice-Champion Europy 1993 i Champion Polski 1997.

Obecnie rod ten reprezentowany jest zaledwie przez 3 ogiery, wymienione wyżej Eldon i Pesal (też ostatni znajduje się obecnie w dzierzawie we Włoszech) oraz debiutującego syna Eldona, janowskiej hodowli og. Espadero, zwycięzcy Nagr. Derby 2001.

Ród uznawany jest za czystego Saklawi, jego przedstawiciele wyróżniają się wyjątkową urodą, doskonałym typem, efektowną srebrno-sivą maską i pięknym ruchem, a przy tym doskonałą budową oraz reprezentują najbardziej czysty poządany typ konia arabskiego w hodowli światowej. Rod ten wymaga szczególnej troski i powinien być objęty specjalną ochroną.

Ród ogiera **Bairactar or.ar.**, importowanego do Niemiec w 1817r., którego potomek (VI generacja) og. Amurath II (1907) przybył do Polski w 1918r. Rod przedłużył jego syn Amurath Sahib (1932), 784-5-15%, którego 3 synów użyto w kraju:

- Arax (1952), 79-3% eksportowany do rosyjskiej Państwowej Studniny Koni w Tiersku gdzie okazał się cennym ojcem orierów i klaczy. Wspomniany wyżej jego wnuk og. Taliin (1979) został wydzierżawiony z Tierska celem odbudowania odgałęzienia rodu poprzez Arasa. Taliin dał w Polsce z klaczą Wilejką po 11 Pasów doskonałego reproduktora i kontynuatora rodu - og. Wojciech (1986), Championa Polski 1997. Wojciech już ten rod przedłużył w hodowli użyty został fenomenalny Druid, niepobiły na TW, zwycięzca Derby i międzynarodowej Nagrody Europy, zakupiony przez rząd Turcji do stad państwowych za pół miliona dolarów; oraz ogiery: Monat i Werbum -

Champion Warszawskiego Letniego Pokazu koni arabskich. Wojsław jest również ojcem słynnego już ogiera Emanor, Championa Polski 1998 i Championa Stanów Zjednoczonych 2000, wydzierzawionego, a następnie sprzedanego do USA.

- Ciwanny (1953), 128-11-35/ dał 5 synów użytych w hodowli w kraju z których 3 wyróżniły się trzy:
  - Gedymin (1968), 41-6-12/- sprzedany do USA, jego trzech synów użyto w krajowych stadninach z nich najszerszej og. Woroblin (1977), wyeksportowanego do Brazylii.
  - Argo (1976) - wyeksportowany do Szwecji, ojciec użytego w hodowli, również sprzedanego zagranicę, og. Falsyfikat.
  - Balon (1979) - najstarszy z rodu, jak dotąd jedyny jego syn Kulig jest używany w hodowli prywatnej.

Ród ten obecnie w polskiej hodowli reprezentuje 5 ogierów: Wojsław, Werbum, Monius, Balon i Kulig, dwa ostatnie dzierzawione były przez hodowców prywatnych.

Ród Bairactar-Amurath Sahib daje konie rosłe, w ramach, bardzo prawidłowe, z doskonałym ruchem lecz mało urodziwe. Szczególnie cenne okazały się kłusze, które liczyły się doskonale z ogierami pozostałych rodów. Ród ten z trudem prowadzony i rekonstruowany wymaga opieki i kontynuacji pracy hodowlanej w oparciu o obydwie jego gałęzie.

- Ród **Saklawi I** wywodzi się z Egiptu ze słynnego stada księcia Ali Pasha Sherifa. Do Polski został sprowadzony w 1973r. z Uterska przedstawiciel tego rodu, syn sprowadzonego z Egiptu og. Aswan(Raafat) - ogier Palas (1968), 740-8-37. Kon ten bardzo szeroko użyty, w wieku 20 lat został wyeksportowany do Brazylii, 6 jego synów wykorzystano w hodowli krajowej:
  - Gondolier (1971), 31-3-3/- Champion Polski 1980 i Świata 1982, sprzedany w 1981r. do Szwecji, obecnie w USA.
  - Eluracz (1976), zwycięzca w 1983 tytułu Championa Polski, Szwecji i Europy, dzierzawiony do Szwecji, następnie wyeksportowany do USA, w Polsce nie zostawił wartościowego potomstwa.
  - Ermal (1978) - dał stawkę córek wielkiej urody i doskonałego typu, następcy nie zostawił.
  - Ararat (1985) - dzielny koń wyścigowy, Champion Polski 1999, dał kontynuatora rodu ogiera Emigrant, trzykrotnego Vice-Championa Polski i Championa Europy 2001 r., którego potomstwo wskazuje że będzie on wyjątkowym reproduktorem.

- Endel(1981) – Vice-Champion Polski 1998, odnosił sukcesy na torze wyścigowym, ojciec znakomitego wyścigowca, zwycięzcy Derby i Nagrody Europy ogiera Wiliam i używanego w hodowli prywatnej og Graicar.
- Turban(1988) – ogier o bardzo dobrej karierze wyścigowej, użyty na niewielką skalę w SK Kurozwęki, obecnie stanowiący własność prywatną.

Wymieniony na wstępie, niemiecki, egipskiego pochodzenia og. Sinus(Dk) nie odegrał w hodowli istotnej roli, jedyny jego syn Czyzyk użyty był w dzierżawie u prywatnego hodowcy. Interesującego importu dokonała stajnia Tarus Arabians sprowadzając z USA karego przedstawiciela tego rodu poprzez odgałęzienie og. Morafie – ogiera Addham(US), z angielskiej linii żeńskiej Rodania or. ar. Ojlet ten właściwie wykorzystany może być bardzo pozytywny ze względu na stosunkowo dobry rodowód i niskie spokrewnienie z polską populacją ogów arabskich.

Rod Saklawi I reprezentowany jest aktualnie przez 10 ogierów: Ararata i jego syna Emigranta, synów Emigranta, ogiery: Gaspar – Młodziezowy Champion Polski 2000 i Champion Warszawskiego Letniego Pokazu i Emrod – Vice-Champion Międzynarodowego Pokazu w Danii, ogiera Endel i jego syna Wiliama, oraz ogiery Turban, Czyzyk i Addham.

Rod ten stosunkowo niedawno sprowadzony do Polski zaprezentował się potomstwem o dużej urodzie, szlachetnym pustynnym typie, wielkiej siediości i tkanki, głównie siwej мастi, w wyraźnym typie saklawi. Zdobyło ono szereg championatów m.in. kl. Pilarka (1975)-Championka Europy i Świata, Paryz 1981r., kl. Etruria (1975)-młodziezowa Championka Europy, Paryz 1978r., Championka Świata Paryz 1982, kl. Penicylina (1976), Championka USA uzyskała rekordowa ceny - 1,5 mln \$ na polskiej aukcji w Stanach Zjednoczonych w r. 1985. Fenomenalne córki ogiera Palas doskonale łączyły się z ogierami z innych rodów Saklawi, szczególnie z rodu Ibrahima, efektem tych połączeń są liczni zwycięzcy championatów krajowych i międzynarodowych ostatnich lat.

*oficerów*  
**Ród og. Kubailan Adjuze** or. ar. importowany na Węgry do stajni Babolna w 1885 roku, do Polski został sprowadzony w 1924 r. jego prawnuk Koheilan I Bardzo urodziwy tegoż wnuk-og. Lotnik (1938) zagrabiony w czasie II wojny światowej do USA zostawił jednego syna-og. Laru (1946), -23-2-8, którego z kolei syn Chazar (1956), -56-4-10 pochodził od pięknej Celiny, Championki Anglii. Chazar nie zostawił następcy, jego córka Artemida zdobyła w 1978r tytuł Vice Championki Polski.

Rod Koheilan Adjuze zasłużył się wybitnie w Tiersku poprzez syna Koheilana I, og. Piolun i wnuka, syna Lowelasa-og. Skrzyp. Do Polski sprowadzono wnuka

Piotruna - og. Pietuszok (1954), '52-5-18', następnie sprzedanego do Kanady. Jego jedyny syn użyty w kraju - Wosk (1961), '10-0-1' nie pozostawił kontynuatora.

Jak podano wyżej w wyniku współpracy Stadniny Konia w Jarowie Podlaskim ze stadnią Babolna na Węgrzech, wysłana do stanówki znajdującym się w Babolnie tatarskim ogierem Visbaden(RU) z rodu Kuhailan Adjuze. Kłacz Etnografia po Aloes dala w Polsce ogiera El-Vis, bardzo dzielnego na TW i jest to jeden z dwóch aktualnie przedstawicieli tego rodu w Polsce. Drugi to og. Arzgin(RU), wnuk Naftulina, z polskiej linii żeńskiej kłaczy Sahara, oraz importowany z Rosji przez stadnię Farus Arabians.

Konie pochodzące z rodu Koheilan Adjuze - Koheilan I charakteryzuje się ślusznym wzrostem, wybitną dzielnością, mocną, poprawną budową, o dużych ramach, a ogólnie niezbyt urodzive o ciężkiej głowie ale z pięknym ciemnym okiem.

Należy również wspomnieć o rodzie nieistniejącym aktualnie w polskiej hodowli, a który wywarł znaczący wpływ na polską hodowlę:

Ród og. *Kuhailan Zaid or ar* importowanego w 1931r na Węgry, którego syn Kuhailan Abu Urkub (1935, '35-3-3') został zakupiony w 1939r do Polski. Dwie jego córki - Forta i Ferha bardzo się zasłużyły w hodowli. W stadańcu działały dwaj jego synowie: Grand (1944), '46-3-16' i Gabor (1944), '46-1-4, wnuk (syn Gabora) og. Mir Said (1953), '26-2-9' i prawnuk (syn Mir Said) Elbrus (1965), '26-1-4.

Niestety nie użyto w hodowli żadnego z synów Elbrusa. Kuhailan Zaid występuje obecnie w rodowodach wielu polskich arłów.

• kolejne cyfry przy nazwie ogierów które odegrały w hodowli znaczniejszą rolę a zakończyły już karierę hodowlaną oznaczają ilość pokrytych kłaczy, ilość synów użytych w hodowli i ilość kłaczy użytych w hodowli

- Duża grupa stanowiąca ogiery używane w hodowli prywatnej nie objęte krajowym programem hodowli i selekcji, zakupione zagranicą lub w kraju albo też hodowli własnej i w znaczącej części używane do krycia kłaczy w obrębie własnej hodowli. W 2001 roku Polska Księga Stadna Konia Arabskich Czystej Krwi zarejestrowała 107 ogierów używanych do rozrodu w tym 62 własności prywatnej i 45 stanowiące własność stadni AWRSP, używane również szeroko przez hodowców prywatnych. Konie rasy czystej krwi arabskiej podobnie jak pełnej krwi angielskiej (tzw. rasy czystej) wpisywane są do ksiąg stadnych z urodzeniem i zgodnie z przepisami międzynarodowymi księga nie posiada uprawnien do odmowy wpisu potomstwa ogiera, który jest do księgi wpisany. Jedynie organizacje hodowców mogą wprowadzić za zgodą członków zasadę prowadzenia selekcji i oceny wartości użytkowej i hodowlanej w celu podnoszenia jakości używanych do rozrodu rozplodników.

Stan ogierów ogółem kryjących w 2001 roku wg. Rodów męskich ilustruje Tabela 1.

### Rodziny żeńskie

Materiał żeński w okresie międzywojennym pochodził od 32 protoplastek, z których 14 dla uproszczenia nazywamy „polskimi” gdyż wywodziło się ze starych miejscowych rodzin, względnie klaczy importowanych przez polskich hodowców. Z tych koni po II wojnie uratowano materiał żeński wywodzący się od 9 protoplastek, w tym 7 „polskich”. Ponadto udało się uzyskać klacze pochodzące z 4 rodzin importowanych do Babolny (Węgry).

W 1956 r. zakupiono w Tiersku kl. Piewica i tym samym restytuowano polską rodzinę XII Szamrajówkę, zakupiono również kl. Noma i Pienoczkę z nie reprezentowanej w Polsce dotychczas rodziny 17 Rodania orar. importowaną do Anglii w 1881r. W konsekwencji aktualnie posiadamy materiał żeński przynależny do 18 rodzin (Tabela 2).

I.C) Najliczniejsza jest rodzina kl. **Gazella orar.** importowanej w 1848r. do Jarzowice. Rodzine te przedłużają klacze wywodzące się od Gazełki II (1913) i Frygi (1914). Aktualnie reprezentowana przez 138 klaczy (98 w hodowli prywatnej, 40 w stadninach AWRSP). Z rodziny tej wywodzi się szereg cennych ogierów czolowych m.in. urodzone przed wojną Witraz (1938) i Wielki Szlem (1938), importowany z ZSRR Negatyw (1945), Comet(1953), z obecnie używanych Monat(1993) i Ganges (1994) oraz Champion USA AM Kaset, Championka USA klacz Kawalkada oraz Championka Europy i Świata Kovestura. Rodzina w fenotypie i genotypie kuhallan, daje konie urodzające o u jednoznacznie odzych predyspozycjach użytkowych.

V. Rodzina kl. **Milordka** - 1810 Sławuta, jest aktualnie uważana za najcenniejszą polską linię żeńską, z której wywodzi się znakomita większość aktualnych zdobywców Championów. Obecnie reprezentowana przez 91 klaczy (42-49). Główną kontynuatorką tej rodziny jest klacz Saga (1936), od której pochodzą tak słynne ogiery jak: Celebes (1949) i Gwarky (1953). Z rodziny Milordki wyodzią się również następujące reproduktory: Aquinor (1951), Alladin (1975), Parys (1970) Parys (1976), Eldont(1985), Endel(1981), Emigrant(1991) oraz Championy USA i Kanady: ogiery Crvalior(1961) i Emanort(1993). Koń Europy 2000 - Eukaliptus (1994) i najwybitniejsza matka stadna ostatnich lat słynna Emigracja hod. SK Mieniałów, zwana matką Championów, ze znakomitymi córkami po ogierze Eukaliptus, Championkami Polski, Europy i Świata: Emanacja, matka Championki

Świata 2000 Emandy, Emigrantką i Erlandą. Rodzina ta reprezentuje najcenniejsze cechy typu Saklawi – najbardziej dziś poszukiwany typ arabski, ogromna uroda, harmonijną budowę, żeńskość.

II. Rodzina kl. **Mlecha orar.** importowanej w 1845r. do Jarzowice jest reprezentowana przez 91 klaczy (67/24), a przedłużana przez potomstwo klaczy Fantara (1914) i Lysa (1915). Szczególnie cenną gałąź stworzyła ta ostatnia, której wnuczka jest kl. Balalajka (1941) matka wybitnych klaczy: Arfa (1947) i Bandola (1948), oraz championa USA, słynnego ogiera og. Bask (1956). Od Balalajki wywodzą się znane reproduktory: Bandos (1964), Banat (1967), Balon (1979). Do rodziny tej należą również ogiery: Arbil (1981), Argo (1976), Ararat (1982), ojciec Championa Europy 2001 og. Emigrant oraz Harbin (1993) oraz słynny klacz Saberlinna (1954) założycielka najwybitniejszej linii wyścigowej na świecie z której pochodzą zwycięzcy i ojcowie zwycięzców wyścigowych ogier: Sabbath (1964), Samos (1970) a przede wszystkim Sambori (1965) i Monarch AH (1987), ojciec wybitnej Savannah (1997), pochodzącej z tej samej linii.

III. Rodzina kl. **Sahara orar.** importowanej w 1847r. do Jarzowice reprezentowana przez 57 klaczy (42/15). Z rodziny tej pochodził urodzony w 1933r. znakomity Ofir i urodzony w 1937r. b. cenny Trypolis.

Najcenniejszą kontynuatorką w Polsce tej rodziny okazała się Epizoda (1944) i jej wnuczka Eunice (1959) po Comet, założycielka wybitnej rodziny żeńskiej i dwóch sublinii, matka cennego reproduktora og. Lukaliptus (1974) ojca wielu zwycięzców championatów krajowych i międzynarodowych oraz klaczy Europy, Championki Polski, matki oierów Europejczyk 1985 i Euroł 1989. Rodzina Sieduły jest reprezentowana w Tiersku przez urodzoną w Janowie Podlaskim kl. Minionka (1939), która stała się założycielką jednej z najcenniejszych gałęzi tej rodziny. Pochodzi z niej wydzierżawiony do Polski z USA ogier Monogramm (US), który wywarł tak wielki wpływ na polską hodowlę w ostatnich latach, ojciec wielu championów w tym trzech kolejnych Championów Świata (1999, 2000, 2001) i ogiera ikonem i klaczy Kwestura i Zagrobla.

V. Rodzina kl. **Ukrainka** 1815 Sławita, jest reprezentowana przez 35 klaczy (28/10). Jej przedstawiciele odznaczają się wyjątkowymi zdolnościami wyścigowymi. Kontynuatorka tej linii i założycielka prejnej rodziny jest klacz Forta (1943) od której wywodzą się wartościowe klacze i ogiery m.in. og. Czon (1949) dwukrotny zwycięzca Nagr. Porównawczej, ojciec Championa USA EH. Piso, Champion Świata og. Jawor, Młodzieżowi Championi Furiat (Czwórka) Champion Szwecji II. Eryt, og. Jawor, Derbyjczyk Equitor Finisz, Dziewierz i Dekor, oksiski Dyska i Fatma oraz Vice-Championka Świata 2001 klacz Ballada.

VII. Rodzina kl. **Szwejkowska** 1800 Sławuta, reprezentowana jest przez 42 klaczę (30-12). Rodzina bardzo zasłużona dla polskiej hodowli, przedłużona przez utratowane z I wojny światowej klaczę Kalina (1909) i Elstera (1913). Z gałęzi wywodzącej się od Kaliny pochodzi klacz Warmia (1963) zasłużona klacz stadna, matka m.innymi klaczami: Wizja (1973), Championki USA i Wilejka (1976) matki Championa Polski i czołowego ogiera Wojsławi (1986), ojca og. Werbum (1995). Z rodziny tej wywodzą się też ogiery: Wagram (1988), Champion Argentyny, Wadim (1993), Champion Skandynawii i Pucharu Narodów w Aachen, derbista Wiliam (1995) i Wachlarz (1990). Z odgałęzienia kl.Elstera pochodzi okazała Farah-Buffi (1990) i ogiery Fantastyk (1978), Falsyfikat (1984) i wyuczierzawiony ze Szwecji og. Alcazar (1979).

X. Rodzina kl. **Wołoszka** 1810 Sławuta jest reprezentowana przez 46 klaczę (29-17). Najcenniejszą gałąź tej rodziny założyła kl. El Zabibe (1938), której trzy doskonale wnuczki dały szereg wybitnych koni:

- Celina (1949) - Championka Anglii, matka og. Chazar (1956)
- Ellora (1956) - matka ogierów El Paso (1967)-Championa USA, El Azrak (1969), ojca og. Banat, derbisty og. Elfur (1966) - czołowego w SK Tiersk oraz og. Ellorus (1972)
- Elzunia (1951) - założycielka rozgałęzionej i bardzo wartościowej rodziny, z której pochodzą ogiery czołowe: Eternit (1976), Etap (1971) i Etogram (1981), Champion Polski, Szwecji i Skandynawii jak też zasłużona matka Championki Europy i Świata Etruria (1975).

XII. Rodzina kl. **Szamrajówka** 1810 - restytuowana w Polsce w 1956 poprzez importowaną z Tierska kl. Piewica (1953) założycielkę jednej z najcenniejszych polskich dynastii równej pod względem ilości championów rodzinie kl. Milordka, łączącej w harmonijny sposób wybitną urodę z działalnością. Z rodziny tej licznej obecnie 35 klaczę (16-19) wywodzą się następujące reproduktory: Pepi (1978), Pepton (1977) - Champion Wyścigowy 1981 i Champion Polski, Penitent (1979) - Champion Polski i Europy, Pierrott (1969), ojciec wybitnego ojca zwycięzcy na TW og. Santhos, Piruet (1983) - Champion Francji, Wiochi, Europy i dwukrotnie Świata, derbista Piechuri (1979), Pentagon (DF) (1985), Pilot (1987) - Młodzieżowy Champion Polski i Champion międzynarodowy, Pesal (1991) - Champion Polski i Mistrz Vice Champion Europy oraz Championka USA - kl. Penicylina (1976) i Championka Świata Pilarka (1975).

16. Rodzina kl. **Selma**, Egipt 1865, której córka Sobha (1879) była importowana do Anglii. Rodzina jest reprezentowana przez 29 kłaczy (17/12). Najliczniejszą grupą wywodzi się od importowanej do Polski kl. Sardiana (1924) poprzez jej prawnuczke Złotę Iwą (1958); pozostałe od importowanej kłacz Potencja (1952), której matka kl. Taktika (Tiersk) jest również matką og. Pietruszki (1954) i próbubka og. Palas (1968). Do rodziny tej należą: zakupiony przez państwowie stadniny Francji og.Zulus, Championka Europy i Pucharu Narodów w Aachen kl.Zazula oraz Championka Europy i Świata 2000 kłacz Zagrobla.

19. Rodzina kl. **Cherifa** orar. importowanej 1870 do Francji. Pierwsza przedstawicielka tej rodziny sprowadzoną do Polski była Guenina (1924) w 1930r, przedłużły ją kl. Eleonora (1944) i aktualnie rodzina reprezentowana jest przez 9 kłaczy (6/3). Pochodzą z niej cenne ogiery, które wiele wniesły do polskiej hodowli i przedłużły swoje rody: Bad Afus (1940), ojciec ogiera Comet; Hasselsjort (1963), wywarł duży wpływ na hodowle w Szwecji; Engano (1970), ojciec og. Primo, Enos (1975) Champion Polski, USA i Kanady; ojciec og. Pers. Fleiszis (1962), ojciec ogiera Partner, Lili (1963), Elkin (1966), Champion USA i Kanady; Ernal (1975) ojciec doskonałych córek.

34. Rodzina kl. **Semrie** orar. importowanej w 1902r do Babolnej. Rodzina ta znalazła się w Polsce po II wojnie światowej, jest reprezentowana przez 18 kłaczy (9/9). Najcenniejszą gałąź utworzyła kłacz Brda (1934), matka sprzedanego do SK Tiersk og. Arax oraz szeregu cennych kłaczy. Od niej wywodzi się kłacz Diana (1982), która osiągnęła na aukcji w 1985r cenę 1,2 mln. \$ światowy rekord ceny za kłacz pierwszastkę oraz kłacz Dalię, matkę fenomenalnego wyścigowca, ogiera Dráid.

36. Rodzina kl. **Scherife** orar. importowanej w 1902r do Babolnej. Rodzina ta znalazła się w Polsce po II wojnie światowej i jest reprezentowana przez 25 kłaczy (14/11). Ta cenna rodzina wprowadziła do Polski wejierskiej hodowli kłacz Bulwa (1937) której wnuczka Algönkina (1961) założyła jedną z najbardziej zasłużonych rodzin w polskiej hodowli. Wywodzi się z niej szereg zasłużonych kłaczy i orierów m.in. Champion Polski og. Aloes (1973), Algomej (1973), Aleppo (1983), Algierszyki (1977), Aleppo (1983) a przede wszystkim córka Algönkiny, matka czoloowych ogierów i kłaczy stadnych, Championka Polski - Algeria (1971).

17. Rodzina kl. **Rodania** orar. importowanej w 1881r do Anglii. Odrodziła się w Polsce poprzez zakupione w 1956r dwie kłaczki w Tiersku: Noma (1953) i Pińnozka (1952); obecnie jest reprezentowana przez 21 kłaczy (10/11), z rodziną

# C. O. Ula - Czarny Chonrad

tej pochodzi og. Pohaniec (1965) eksportowany do Szwecji, którego syn Probat (1975) dzierzawiony do Polski odbudował rod Kuhailan Afasa orar.

33. Rodzina kl. **Adjuze** orar. importowanej w 1885r do Babolnej. Rodzina ta odrodziła się w Polsce po II wojnie światowej, jest reprezentowana zaledwie przez 2 klaczki (1/1). Najcenniejszymi końmi pochodzącyimi z tej rodziny był og. Gabor (1934) i Doktryner (1950).

35. Rodzina kl. **Bent-El-Arab** orar. importowanej w 1885r do Babolnej. Rodzina ta znalazła się w Polsce po II wojnie światowej i jest reprezentowana przez 2 klaczki (1/1). Z tej rodziny pochodził użyty w krajowej hodowli og. Como (1949) bardzo utrodziwy, jednak na ówczesne wymagania zbyt drobny i dla tego nie odegrał większej roli w hodowli.

## 5. Księga Stadna

Polska Księga Stadna Konów Arabskich Czystej Krwi (Polish Arabian Stud Book – PASB) założona została w roku 1926 na podstawie art.27 dekretu z dnia 3 stycznia 1918 r. o organizacji władz naczelnych. W oparciu o Zarządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 4 grudnia 1931 r. w sprawie ksiąg stadnych koni, tom I PASB wydany został w roku 1932 (wznowiony w r.1972). Zasady prowadzenia księgi stadnej i zawarte w niej informacje opracowane zostały na wzór posiadającej największe tradycje i doświadczenie, angielskiej księgi studnej: General Stud Book. Do wybuchu II wojny światowej wydane zostały dwa tomy Polskiej Księgi Stadnej Konów Arabskich Czystej Krwi (tom I – w r.1938, wznowiony i uzupełniony w r.1972) wraz z dodatkami. Tomy: III – wydany w roku 1948, IV – wydany w r.1953 i tom V – wydany w roku 1957 opracowane były w oparciu o zasady Rozporządzenia z 4 grudnia 1931 roku. W tomie VI wydanym w roku 1962 zamieszczono Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 3 stycznia 1959 r. w sprawie prowadzenia krajowych ksiąg koni zarodowych pełnej krwi angielskiej, czystej krwi arabskiej i czystej krwi anglo-arabskiej. Wymienione w tym Rozporządzeniu przepisy w niewielkim tylko stopniu zmieniały zasady dotychczasowe. Rozporządzenie z dnia 3 stycznia uchyliła Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o organizacji hodowli i rozrodu zwierząt gospodarskich a następnie Ustawa z dnia 25 lipca 2001 r. o zmianie tej ustawy oraz Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 20 kwietnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia ksiąg i rejestrów zwierząt hodowlanych oraz wymagań jakie powinien spełniać program hodowlany.

Powstanie w r.1969 Światowej Organizacji Konia Arabskiego (WAHO), której Polska jest jednym z założycieli i najbardziej aktywnych członków, a przedstawiciele polskiej hodowli i Redakcji ksiąg stadnych są we władzach tej organizacji, określenie w r.1973 „definicji” konia arabskiego, wprowadzenie dodatkowej dokumentacji w obrocie zagranicznym jak też ustanowienie nowych metod identyfikacji (badanie grup krwi i DNA) oraz dopuszczenie wykorzystywania materiału biologicznego w rozrodzie koni, stworzyły sytuację wymagającą modyfikacji dotychczasowych przepisów. W tej sytuacji Redakcja Księgi Stadnej, za wiedzą Ministerstwa Rolnictwa, przy udziale członków Komisji Księgi Stadnej, opracowała regulamin pt.”Zasady Wpisu Koni do Polskiej Księgi Stadnej Konów Arabskich Czystej Krwi”. Regulamin został przekazany Ministerstwu Rolnictwa oraz organizacjom zrzeszającym hodowców i właścicieli koni arabskich w Polsce. Polska Księga Stadna Konów Arabskich Czystej Krwi zgodnie z międzynarodową opinią uznana została za najlepiej prowadzoną księgą w tej rasie koni i posłużyła za wzór krajom przystępującym do WAHO i po raz pierwszy zakładającym księgi koni arabskich. Do dnia dzisiejszego ukazało się XIII tomów PASB łącznie z dodatkami oraz dwa dodatki (I i II) do tomu XIV (w gotowej wersji elektronicznej) oczekującego na wydrukowanie po wejściu w życie Ustawy z dnia 25 lipca 2001 r.

- **Definicja konia arabskiego WAHO:** “Za konia arabskiego czystej krwi uważa się konia, który jest wpisany do ksiąg stadnych uznanych przez WAHO”.

## 6. Strategia hodowlana polskich koni czystej krwi arabskiej

Terminem „strategia hodowlana” jest określone kompleksowe działanie z uwzględnieniem dłuższego horyzontu czasowego w aktualnych warunkach wolno konkurencyjnego otoczenia mające na celu doskonalenie całego pogłowia polskich koni czystej krwi arabskiej przy szczególnym uwzględnieniu roli super elitarnego (SEL) materiału zarodowego stadnin AWRSP oraz koni zarodowych w stadninach prywatnych. Podejmowane działania powinny stanowić proces permanentny o charakterze ciągłym i interakcyjnym gwarantującym przetrwanie i rozwój organizacji hodowli w długim okresie poprzez adaptacyjne dostosowanie do zmiennych warunków otoczenia.

Doskonalenie polskich koni czystej krwi arabskiej oraz dostosowanie i wytworzenie pożądanego modelu właściwego współczesnym kierunkom użytkowania tych koni powinno opierać się głównie na metodzie dobioru odpowiedniej jakości ogierów-reprodukторów. Najbardziej wartościowe reproduktorzy pod względem geno- i fenotypu winny być produkowane przez super

elitarne klaczę zarodowe z zachowaniem i kultywowaniem wszystkich aktywnych rodów męskich oraz rodzin klaczy (linii żeńskich).

## 7. Wskaźniki liczbowe pogłowia polskich koni czystej krwi arabskiej

Stan pogłowia zarodowego polskich koni czystej krwi arabskiej według oficjalnych danych na dzień 1.01.2001 roku z uwzględnieniem płeci i sektorów wynosi:

I. ogiery ogółem - 107 w tym: - hodowla prywatna - 62  
- hodowla państowa - 45

II. klaczę ogółem - 616 w tym: - hodowla prywatna - 368  
- hodowla państowa - 248

Rozmieszczenie klaczy w studniach AWRSP na 1.01.2001 r. jest następujące:

Stadnina	Klaczę ogółem	Klaczę z nr. Księgi „G”
Janów Podlaski	94	59
Michałów	110	85
Białka	44	39
Razem	248	183

Jednocześnie należy wyjaśnić, że zgodnie z założeniami Programu Hodowli Koni Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej do 2000 roku liczba klaczy zarodowych (Super Elity) i niezbędnych do utrzymania równowagi genetycznej oraz kontynuowania układów genetycznych w postaci istniejących aktualnie linii męskich i rodzin żeńskich wynosił 220 klaczy z rozmięszczaniem.

SK Janów Podlaski	- 65
SK Michałów	- 80
SK Kurozwęcki	- 50
SK Białka	- 25
Razem	<u>220</u> klaczy

W wyniku likwidacji Stadniny Koni w Kurozwękach "etat" klaczy elitarnych w stadninie SO Białka uzupełniony został do stanu 45 klaczy, a w SK Michałów do 90. Obeenie łączna liczba stada zarodowego w stadninach AWRSP określona jest na 200 matek. Zgodnie z decyzją Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi te trzy stadniny zostały zastrzeżone jako pozostające w zasobie Skarbu Państwa i wyłączone z programu prywatyzacji. W wyniku zakupów oraz wyższej jakości materiału hodowlanego przez hodowców prywatnych jak też podnoszenia poziomu hodowli poprzez kojarzenie z najcenniejszymi ogierami, rezerwy materiału zarodowego w hodowli prywatnej będą się niewątpliwie zwiększały.

Populacja polskich koni czystej krwi arabskiej jest stosunkowo niewielka, stąd też / w wynagrodzenie jest stosowanie odpowiednich metod hodowlanych gwarantujących zachowanie całego potencjału genetycznego tej rasy koni hodowanych w kraju. W pracy hodowlanej należy uwzględnić zachowanie niezbędnej liczebności populacji / gwarantującej kojarzenia wolne od nadmiernego spokrewienia.

## 8. Uwarunkowania ekonomiczne

W warunkach wolnej gry rynkowej i zmieniających się wielu elementów ekonomicznych każde przedsięwzięcie hodowlane jest obarczone pewnym ryzykiem. Głównym motywem jest opłacalność produkcji oraz popyt na tego typu konie. Opłacalność ta ustalana jest na podstawie obliczenia faktycznie poniesionych kosztów związanych z wychowem konia i porównania z aktualną jego ceną. Relacje te mogą być znacznie korzystnie modyfikowane przez odpowiednie przygotowanie koni w procesie treningu, szkolenia oraz umiejętności prezentacji jak też efektywny program promocji i marketingu. Jednocześnie należy podkreślić, że uwarunkowania ekonomiczne i relacje cen na konie są nieroziągowe i powiązane ze środkami niezbędnymi do realizacji celów hodowlanych oraz doskonalenia modelu rasowego polskich koni czystej krwi arabskiej.

## 9. Cele hodowli

Hodowla polskich koni czystej krwi arabskiej wiąże się ścisłe z ich produkcyjnością do celów użytkarnych. Głównymi cechami współczesnej hodowli tej rasy koni jest realizacja następujących zamierzeń:

1. utrzymanie odpowiednio licznej populacji pozwalającej na zachowanie równowagi genetycznej, prowadzenie prawidłowej selekcji i utrzymanie optymalnie wysokiej sprzedaży w kraju i na eksport;
2. prowadzenie hodowli zachowawczej z uwagi na unikalność genealogiczną polskiego stada arabskiego będącego historycznym dziedzictwem polskiej kultury hodowlanej;
3. prowadzenie pracy hodowlanej nad utrzymaniem, doskonaleniem i rozwojem linii męskich i rodzin żeńskich;
4. doskonalenie populacji w kierunku potęgowania cech urody i sokości tkanki, przy utrzymaniu pozostałych, cennych cech polskich koni czystej krwi arabskiej, jak prawidłowa budowa, doskonały ruch oraz wybitne walory użytkowe będące wynikiem od 75 lat przeprowadzanych prób działalności na torze wyścigowym;
5. prowadzenie selekcji na dzielność wyścigową na torach oraz wykorzystania do innych kierunków użytkowania wierzchowego i zaprzęgowego;
6. utrzymanie prymatu w hodowli światowej poprzez szeroką współpracę hodowlaną z zagranicą;
7. wybór odpowiednich osobników do uszlachetniania innych ras koni półkrwi;
8. ścisła współpraca z międzynarodowymi organizacjami hodowlanymi WAHO (World Arabian Horse Organization) oraz ECAHO (European Conference of Arab Horse Organisations).

Przedstawione cele hodowli określają kierunki doskonalenia, a także będą limitować ewolucję rasy polskich koni czystej krwi arabskiej w niepożądanych kierunkach.

## 10. Wzorce rasy

Polskie konie czystej krwi arabskiej odznaczają się wieloma zaletami m.in. pleannością, długowiecznością, dobrym wykorzystaniem paszy, odpornością na choroby i trudne warunki bytowe, a także dużymi uzdolnieniami pracotwórczymi zwłaszcza w kierunku wyścigowym, długodystansowych rajdach konnych i innych formach użytkowania wierzchowego i zaprzęgowego. Polski koń arabski winien się charakteryzować wyraźnie zaznaczonym typem rasyowym (bukietem), prawidłową

budową, odpowiednim kalibrem, suchą, urodziwą głową osadzoną na długiej i szlachetnej szyi. Skłab dobrze zarysowany, krótki, mocny grzbiet, dobrze zagięty, prosty, horyzontalny lub normalny zazwyczaj z wysoką nasadą ogona, dobrze ozebrowany, łopatka dłuża i skośna, co sprzyja dużemu wykroku, kończyny suche i poprawne. Masę siwa, gniadą, kara lub kasztanowata z dopuszczalnymi żadnymi odmianami, oczy duże, wyraźne i ciemne. Polski arabski winien mieć charakter bardzo łagodny i żywy temperament. Preferowane wymiary biometryczne (cm):

- wysokość w kłębie: ogiery 152-156, klacz 148-154
- obwód klatki piersiowej: ogiery 175-185, klacz 170-180
- obwód nadpętla: ogiery 17,5-18,8; klacz 17-18

Dynamizm plejowy u koni arabskich objawia się nieco niższymi wskaźnikami biometrycznymi u klaczy w stosunku do ogierów.

## 11. Kierunki doskonalenia i metody kojarzeń

W pracy hodowlanej nad doskonaleniem polskich koni czystej krwi arabskiej podstawowe znaczenie mają metody stosowanych kojarzeń. Poszczególne linie genealogiczne powinny nadal być kontynuowane z uwzględnieniem istniejących linii męskich oraz rodzin żeńskich. Hodowla winna być kontynuowana głównie w oparciu o istniejące aktualnie 8 linii męskich poprzez używanie zarówno ogierów hodowli krajowej jak i wyhodowanych zagranicą uzyskując je poprzez wymiane względnie zakup. Jednocześnie należy dażyć by każda linia była reprezentowana przez co najmniej 4 ogiery. Celem rozszerzenia rezerwy hodowlanej należy kontynuować zagraniczne dzierżawy ogierów co pozwala na ich szerokie sprawdzenie oraz równoczesne reklamowanie polskiej hodowli.

Celem usprawnienia szerszego wykorzystania ogierów czarniowych czystej krwi arabskiej należałoby:

1. dofinansować z funduszu postępu Biologicznego Ministerstwa Rolnictwa i GZ ogiery kwalifikowane do rozrodu w następujących kategoriach:
  - a) Kat.I - „Superelita” - ogiery zbonitowane na min. 85 pkt., po dwuletniej próbce działalności na torze wyścigowym, z tytułami Championa lub Vice-Championa na pokazach afiliowanych przez ECAHO;
  - b) Kat.II - „Elita” - ogiery zbonitowane na min. 82 pkt., po dwuletniej próbce działalności na torze wyścigowym, z miejscami od 1 do 3 zajętymi na pokazach afiliowanych przez ECAHO, w rajdach długodystansowych lub innych konkurencjach jeździeckich i zaprzęgowych FEI i afiliowanych przez ECNAHO;

## 2. finansowanie ze środków budżetowych:

- a) zakup do Stad Ogierów ogierów czystej krwi arabskiej odpowiadającym wyżej wymienionym kategoriom,
- b) utworzenie w SO Bielka Zakładu Treningowego dla ogierów i klaczy czystej krwi arabskiej,
- c) utworzenie w stadninach i Stadach Ogierów „centrów rozrodu” dla właściwego wykorzystania czolowych reproduktorów na potrzeby hodowli objętej programem.

Ta forma działalności hodowlanej daje możliwość szerszego wykorzystania ogierów zakwalifikowanych do rozrodu, prowadzenia dalszego treningu i użytkowania zarówno ogierów jak i klaczy pod siodłem i w zaprzęgu (stadniny i hodowcy prywatni w bardzo ograniczonym stopniu lub w ogóle nie posiadają wykwalifikowanej kadry jeździeckiej), niezbędnego dla zdrowia ogierów, ich kondycji psycho-fizycznej oraz rozszerzenia oferty sprzedawczej wobec rosnącego zainteresowania końmi arabskimi przydatnymi w różnych konkurencjach jeździeckich.

Szczegółowe kryteria kwalifikacji ogierów do zakupu i oceny wartości hodowlanej powinien opracować powołany przez Ministerstwo Rolnictwa i GZ Zespół Specjalistów a kwalifikację ogierów do kategorii objętych dołączeniem zakupu prowadzić powołana przez Ministerstwo Rolnictwa i GZ Komisja Kwalifikacyjna.

Wprowadzenie opłatności za stanówkę ogierów objętych dofinansowaniem z budżetu od właścicieli klaczy na rzecz właścicieli ogierów ma następujące warunki:

1. Ustalenie wysokości cen i warunków stanówki przed sezonem kopulacyjnym przez Zespół złożony ze specjalistów Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, AWRSR, przedstawicieli organizacji hodowców i właścicieli ogierów przy założeniu zatrudnienia sektorów-prywatnego (organizacje hodowców) i państwowego (Spółek i podmiotów Agencji).

W odniesieniu do materiału żeńskiego hodowli polskich koni czystej krwi arabskiej należy zwracać baczną uwagę na kontynuację istniejących 15 rodzin żeńskich. Wiadomo bowiem na podstawie wieloletnich obserwacji, że

poszczególne rodziny przezywają cykliczne okresy pro- i regresu, należy więc dążyć do zachowania wszystkich istniejących rodzin kłaczy przyjmując, aby najbardziej zasłużone rodziny były w hodowli reprezentowane przez co najmniej 30 kłaczy każda, natomiast pozostałe rodziny przez co najmniej 10 kłaczy każdej. Należy jednocześnie zwrócić uwagę na powiększenie stanu liczebnego kłaczy przedstawicieli rodzin Nr. 33-36.

Ważnym zagadnieniem jest także dokonywanie okresowych, szczegółowych ocen stada podstawowego celem wyboru najczęściej grup ogierów używanych do reprodukcji jak i zarówno grup kłaczy stadnych tzw. Super Elity (SE), które winny być otoczone szczególną opieką i wyjątkową ochroną pod względem doboru do kojarzeń a także polityki eksportowej. Należy również zwrócić uwagę na rozmieszczenie poszczególnych rodzin kłaczy równomiernie w każdej z istniejących stadnin (SKSP) tak, aby w każdej stadninie istniały przedstawiciele poszczególnych rodzin, co może sprzyjać powstawaniu tzw. heterozigotycznej mającej korzystny wpływ na efekty hodowlane.

## 8. Metody oceny wartości użytkowej .

Bardzo ważnym elementem przy doskonaleniu zdolności pracowórczych koni są metody oceny wartości użytkowej i odpowiednie testy wydajności, które umożliwiają oszacowanie wartości hodowlanej wykorzystywanych do reprodukcji ogierów i kłaczy na podstawie wyników działalności własnych osiągnięć oraz wyników osiągnięć ich potomstwa.

W modelu pracy hodowlanej w Stadninach SP i hodowli prywatnej winna być prowadzona selekcja czterostopniowa:

I<sup>o</sup>-selekcja żrebiat i młodych koni w oparciu o wskaźniki biometryczne, eksteren, rozwój i zdrowie; II<sup>o</sup>-selekcja ogierów i kłaczek w wieku 2,5 lat oraz kwalifikacja na tor wyścigowy; III<sup>o</sup>-selekcja na podstawie wyników stacjonarnej oceny własnych osiągnięć uzyskanych w czasie testów działalności wyścigowych ogierów i kłaczy; IV<sup>o</sup>-selekcja na podstawie osiągnięć własnych ogierów i kłaczy uzyskanych w różnych pokazach hodowlanych (championaty Polski, Europy i Świata); dyselektywnie próbach oceny wartości użytkowej.

Polskie konie arabskie przechodzą próby działalności (III<sup>o</sup>-selekcji) na torze wyścigowym. Selekcja koni na szybkość nie jest głównym celem hodowli tej rasy, a wyścigi są traktowane przede wszystkim jako test zdrowotny, mający za zadanie sprawdzenie odporności psychicznej i fizycznej poszczególnych osobników. Zgodnie z założeniami programu wyścigowego, każdy koń arabski winien odbyć próbę działalności w wieku 3 i 4 lat. Jednocześnie należy przestrzegać zasad, aby próbę działalności w wieku 3 i 4 lat.

koni 3-letnie rozpoczęły starty po 1 czerwca, zaś dystanse gonity dla tych koni 3-letnich winny być zawarte w przedziale 1600 do 2400 m (35% dystans 1600 m, 40% od 1800 do 2000 m, 25% od 2200 do 2400 m), natomiast dla koni 4-letnich dystanse od 2000 do 3000 m. Dla koni charakteryzujących się słabyimi zdolnościami do galopowania, należy rozważyć możliwość zorganizowania wyścigów V grupy względnie przeprowadzić alternatywne próby oceny wartości użytkowej. Próby te powinny opierać się na ocenie w teście „społowym” w macierzystej stadninie lub zakładzie treningowym z uwzględnieniem następujących elementów:

- 1 km stępa pod jeźdźcem
- 1 km kłusa pod jeźdźcem
- 0,5 km galopu pod jeźdźcem
- ocena powrotu do normy wskaźników klinicznych (tetno, oddechy)

Ocena powyższych cech dokonywana jest w oparciu o Instrukcję zawierającą normatywy czasu oraz oceny punktowe, na podstawie których podejmowana jest decyzja o zakwalifikowaniu klaczy do hodowli. Jednocześnie w wielu opracowaniach naukowych (Budzyński i wsp. 1987, 1989, 1990, 1997) zwracano uwagę na to, aby w nowoczesnych programach selekcyjnych obok stosowanej oceny wartości użytkowej, poddawać ogiery i klaczek także testom pozwalającym na określenie ich pobudliwości i zrównoważenia systemu nerwowego. Obecnie bowiem w różnorodnych dyscyplinach sportu konnego szczególnie ceniona jest duża pojętność i łatwość uczenia się koni, a także ich wyjątknie łagodny temperament, posłuszeństwo i łatwość w obsłudze.

## 12. Materiał biologiczny

Zgodnie z dyrektywami Światowej Organizacji Konia Arabskiego WAO dopuszcza się w rasie czystej krwi arabskiej:

1. umieszczenie nasienniem świeżym, chłodzonym (transportowanym) i mrożonym. Wymaganą dokumentację w obrocie zagranicznym regulują przepisy WAO (wzory dokumentów w załączniku).
2. przeszczepianie zarodków – w Polsce, w rasie koni czystej krwi arabskiej nie jest jeszcze stosowane.

## 13. Regulamin Polskiej Księgi Stadnej Koni Arabskich Czystej Krwi

### Załącznik nr. 1